

Diana OLAR

Decizii recente ale Curții Europene a Drepturilor Omului

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția I
Cauza *Vereinigung Bildender Künstler c. Austria*
Hotărârea din 25 ianuarie 2007
Art. 10 din Convenție – „Libertatea de exprimare”

Vereinigung Bildender Künstler Wiener Secession este o asociație de artiști cu sediul la Viena. Unul dintre obiectivele sale principale este prezentarea noilor evoluții artistice și cultivarea unei deschideri către experiment în artă. Cu ocazia aniversării a 100 de ani de la înființare, asociația a organizat la Viena o expoziție intitulată „Secolul libertății artistice”, deschisă publicului între 3 aprilie și 21 iunie 1998. Printre lucrările prezentate s-a aflat și pictura „Apocalipsa”, realizată special pentru această ocazie de către pictorul austriac Otto Mühl. Dimensiunile tabloului erau de 450 cm și, respectiv, 360 cm. Pictura înfățișa câteva figuri publice, printre care se aflau Maica Tereza, cardinalul austriac Hermann Groer, Dl. Jörg Haider, fost președinte al Partidului Liberal Austriac (FPÖ), dar și Dl. Meischberger, membru al Adunării Naționale și fost secretar general al FPÖ. Personajele tabloului erau înfățișate în diverse ipostaze sexuale. Trupurile lor erau pictate, iar chipurile redade prin decupaje din ziare. Câteva dintre ele, inclusiv Dl. Meischberger, aveau ochii mascați de o bandă neagră.

La 11 iunie 1998 ziarul austriac *Täglich Alles* a criticat dur pictura lui Otto Mühl. La 12 iunie, un vizitator a acoperit cu vopsea roșie acea secțiune a tabloului unde era reprezentat, printre alții, și Dl. Meischberger. Ca urmare a acestui incident, întregul trup pictat al Dlui. Meischberger și o parte a chipului său au fost acoperite cu vopsea roșie. Câteva publicații austriece s-au referit la acest eveniment și au publicat imagini ale picturii.

Demarând *procedurile judiciare interne*, la 22 iunie 1998, Dl. Meischberger a intentat un proces împotriva asociației Vereinigung Bildender Künstler Wiener Secession și a solicitat despăgubiri și interzicerea expunerii sau a publicării picturii lui Otto Mühl. În susținerea pretențiilor sale, Dl. Meischberger a arătat că tabloul îl înjosea, îi degrada activitatea politică și făcea referiri la o pretinsă viață sexuală libertină. A mai arătat că recunoașterea identității sale nu era împiedicată nici de barele negre care îi mascau ochii, întrucât era înfățișat împreună cu alți doi membri ai FPÖ, și nici de incidentul din 12 iunie, care nu a făcut decât să crească publicitatea acordată picturii. În plus, Dl. Meischberger invoca pericolul expunerii tabloului la Praga, într-o proiectată reluare a expoziției.

La 6 august 1999, Tribunalul Comercial din Viena a respins acțiunea Dlui. Meischberger, pe considerentul că, în mod evident, pictura nu era o reprezentare a

realității și că dreptul libertății de expresie artistică depășește interesele personale ale reclamantului. Instanța a motivat această soluție și pe considerentul că tabloul înfățișa numeroase alte persoane, printre care prieteni și binefăcători ai pictorului, dar și reprezentanți ai FPÖ, care i-au criticat întotdeauna opera. Pictura poate fi considerată o replică la aceste critici. Instanța a mai arătat că imaginea Dlui. Meischberger reprezenta doar o porțiune redusă din ansamblul picturii și că, în urma acoperirii parțiale a tabloului cu vopsea roșie, Dl. Meischberger nu mai putea fi recunoscut.

La 27 februarie 2000, Curtea de Apel din Viena a pronunțat o hotărâre prin care a interzis Asociației Vereinigung Bildender Künstler Wiener Secession să mai expună tabloul și a dispus acordarea unor despăgubiri în favoarea Dlui. Meischberger. Acestuia i s-a permis totodată să publice extrase din hotărârea judecătorească, în două publicații austriece. Instanța de apel a statuat că limitele libertății de expresie artistică sunt depășite atunci când imaginea unei persoane este deformată în mod substanțial, în alt scop decât cel satiric, și a apreciat că tabloul expus nu transmitea un mesaj printr-o parabolă sau un criticism exagerat, ci reprezenta o înjosire a imaginii publice a Dlui. Meischberger.

Instanța suprema a Austriei a menținut hotărârea Curții de Apel.

În 12 martie 2001, *Vereinigung Bildender Künstler Wiener Secession* a formulat împotriva statului austriac o *plângere la Curtea de la Strasbourg* și a pretins că interdicția de a continua expunerea picturii lui Otto Mühl i-a încălcat dreptul la liberă exprimare, protejat de art. 10 din Convenția europeană a drepturilor omului.

Guvernul Austriei a susținut că art. 10 al Convenției nu protejează libertatea de expresie artistică în sens nelimitat, ci doar raportat la acei artiști care intenționează să contribuie prin opera lor la dezbateră publică a unor probleme politice sau culturale. Reprezentarea unor figuri publice în ipostaze sexuale nu pot fi privite ca expresie a unei opinii care să contribuie la o dezbatere culturală sau politică. Ca atare, în acest caz, ingerința în dreptul la liberă exprimare a fost legal și a servit scopului legitim de a proteja reputația și drepturile altor persoane, precum și morala publică.

În ceea ce privește proporționalitatea ingerinței, *Guvernul* a arătat că expoziția a fost în centrul atenției mediatice tocmai datorită acestei picturi care a fost filmată de către posturile de televiziune și reprodusă în aproape toate publicațiile naționale. Incidentul legat de acoperirea cu vopsea roșie a unei părți din tablou a sporit interesul mediatic, iar faptul că Dl. Meischberger era cel reprezentat în pictură a ajuns să fie cunoscut nu doar vizitatorilor ci și publicului larg. În consecință, cel puțin de la acea dată, interesele personale ale Dlui. Meischberger au prevalat celor ale asociației artistice.

Statutul de persoană publică a Dlui. Meischberger a fost considerat de către *Guvern* un fapt lipsit de relevanță, întrucât tabloul nu ar putea fi apreciat ca parte a unei debateri de interes general și nici ca fiind legat de competențele publice ale Dlui. Meischberger.

Guvernul a mai arătat că la momentul ingerinței expoziția era deja închisă, iar tabloul fusese expus pe toată perioada acesteia. În plus, interdicția de a expune în continuare pictura viza doar asociația artistică în calitate de expozant, nu și proprietarul picturii.

Asociația Vereinigung Bildender Künstler Wiener Secession a susținut că expunerea publică a unei picturi contribuie la o dezbatere între artist, expozant și public și, ca atare, este protejată de art. 10 al Convenției.

Dl. Meischberger nu putea pretinde protejarea vreunui interes personal, din moment ce, în mod evident, pictura nu afirmă și nu sugerează faptul că modul în care a fost portretizat corespunde comportamentului său real. Tabloul redă istoria personală a artistului, de o manieră alegorică, și îl reprezintă, printre alte persoane cunoscute, pe pictor însuși, alături de câțiva dintre prietenii și binefăcătorii lui. Toate aceste persoane au fost pictate în ipostaze sexuale pentru a reflecta concepția picturii legată de relația care există între putere și sexualitate. Dl. Meischberger a fost una dintre figurile care au marcat istoria partidului FPÖ în ultimii ani și a fost portretizat împreună cu alți trei membri ai acestui partid, care au criticat întotdeauna opera artistului. În plus, Dl. Meischberger nu mai putea fi recunoscut după alterarea parțială a tabloului.

Asociația Vereinigung Bildender Künstler Wiener Secession a mai arătat că decizia instanțelor austriece și interzicerea expunerii tabloului privesc nu doar asociația artistică, ci și pictorul însuși sau orice terță persoană care ar dori să expună pictura. Această atitudine echivalează cu ștergerea picturii din memoria colectivă. Exemplificativ, petenta a amintit expoziția din 2004 privind opera lui Otto Mühl, de la Muzeul din Viena pentru Arte Aplicate, unde tabloul „Apocalipsa” nu a fost expus.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reiterat valoarea libertății de expresie într-o societate democratică și a precizat că acest drept fundamental se referă nu doar la informații sau idei care sunt receptate în mod favorabil ori care sunt privite ca inofensive sau indiferente, ci vizează în egală măsură și acele informații sau idei care offensează, șochează ori deranjează statul sau vreun segment al populației. Acestea sunt exigențe ale pluralismului și toleranței, în absența cărora nu există societate democratică. Cei care creează, execută, distribuie sau expun opere de artă contribuie la schimbul ideilor și opiniilor, aspect care este de asemenea esențial într-o societate democratică. Ca atare statul are obligația de a nu încălca libertatea de expresie pe nedrept și exagerat.

Curtea a precizat că artiștii și cei care le promovează opera nu sunt imuni la posibilitatea limitării libertății de expresie, potrivit parag. 2 al art. 10 din Convenție, pentru că oricine își exercită acest drept își asumă îndatoriri și responsabilități.

În cauza legată de expunerea picturii lui Otto Mühl, Curtea a apreciat că *legalitatea ingerinței* în dreptul la liberă exprimare nu a fost contestată. Guvernul austriac poate justifica însă deciziile instanțelor interne doar pe considerentul scopului legitim de a proteja drepturile altor persoane. Legislația internă invocată nu se referă la protecția moralei publice, iar instanțele interne nu și-au motivat nici o clipă hotărârile pe acest considerent, astfel încât Curtea a statuat că o asemenea justificare a legalității ingerinței nu poate fi reținută.

Referindu-se la *problema necesității și a proporționalității ingerinței*, Curtea a subliniat faptul că tabloul a folosit doar fotografiile ale chipurilor persoanelor implicate, că ochii acestora erau acoperiți de o bandă neagră, iar trupurile erau pictate de o manieră nerealistă și exagerată. Instanțele interne au reținut în toate etapele

jurisdicționale faptul că, în mod evident, pictura nu urmărea reflectarea sau sugestia realității. Curtea a apreciat că o asemenea portretizare reprezintă o caricatură cu elemente satirice, iar satira este o formă de expresie artistică și comentariu social. Prin trăsăturile sale inerente, ale exagerării și distorsionării realității, satira urmărește în mod firesc să provoace. Ca atare, orice ingerință în dreptul unui artist la o asemenea formă de expresie trebuie examinată cu o atenție specială. În cauza analizată, Curtea a apreciat că tabloul nu putea fi înțeles ca mijloc de transmitere a unor detalii privind viața privată a Dlui. Meischberger. Pictura era mai curând legată de statutul său public, acela de membru al partidului FPÖ. Curtea a menționat că, în virtutea acestei calități publice, Dl. Meischberger trebuie să manifeste o toleranță mai mare cu privire la critică. De asemenea, Curtea a apreciat ca rezonabil punctul de vedere al primei instanțe, potrivit căreia scena în care a fost portretizat Dl. Meischberger ar putea fi înțeleasă ca reprezentând o replică la criticile pe care membrii partidului FPÖ le-au adus operei artistului.

În afară de Dl. Meischberger, tabloul înfățișa în mod similar alte 33 de persoane, iar unele dintre acestea erau bine cunoscute publicului austriac. Dl. Meischberger, care la acea dată era un membru al parlamentului, se număra printre cele mai puțin cunoscute persoane portretizate în tablou, iar după retragerea sa din politică, publicul abia dacă își mai duce aminte de el. Chiar înainte de formularea unei acțiuni în justiție, acea parte a picturii care îl înfățișa pe Dl. Meischberger a fost acoperită cu vopsea roșie. Chiar dacă se admite posibilitatea identificării sale în aceste condiții, Curtea a considerat că portretul Dlui. Meischberger era eclipsat de reprezentările celorlalte persoane, mai proeminente și mai vizibile.

Curtea a menționat că interdicția statuată de către instanțele austriece, cu privire la expunerea tabloului, este nelimitată în timp sau spațiu. Asociația Vereinigung Bildender Künstler Wiener Secession, care conduce una dintre cele mai cunoscute galerii artistice specializate în artă contemporană, a rămas fără nici o posibilitate de a expune tabloul, indiferent dacă Dl. Meischberger este cunoscut în locul și timpul unei potențiale expoziții viitoare.

Raportând interesele personale ale Dlui. Meischberger la natura artistică și satirică a portretizării sale și la impactul pe care decizia luată o are asupra Asociației Vereinigung Bildender Künstler Wiener Secession, Curtea a considerat că interdicția pronunțată de instanțele austriece este disproporționată față de scopul urmărit.

În consecință, cu patru voturi la trei, *Curtea a decis că art. 10 al Convenției a fost încălcat.*

Într-o opinie dizidentă, judecătorul Loucaides a argumentat inexistența vreunei încălcări a art. 10 al Convenției.

Majoritatea membrilor completului de judecată au considerat că imaginile portretizate au o natură artistică și satirică, iar această apreciere a avut un efect decisiv asupra hotărârii Curții.

Judecătorul Loucaides a susținut că natura, sensul și efectul unei picturi nu pot fi apreciate pe temeiul a ceea ce pictorul a intenționat să transmită. Ceea ce contează este efectul acelei reprezentări asupra privitorului. O imagine nu devine satirică dacă privitorul nu percepe vreun mesaj critic sau ofensiv legat de o problemă anume sau

de comportamentul unei persoane. În plus, o lucrare nu este artistică prin simplul fapt că a fost realizată de către un artist. Pictura „Apocalipsa” nu poate fi numită satirică sau artistică. Imaginile ei nu transmit nici un mesaj, ci sunt doar o combinație dezgustătoare al căror unic efect este înjosirea, insultarea și ridiculizarea fiecărei persoane portretizate.

Nu se poate asimila artei fiecare act de expresie artistică, indiferent de natura sau efectul său. În același fel în care excludem insulta din libertatea de a vorbi, trebuie să excludem din libertate de expresie a artiștilor picturile insultătoare care subminează reputația sau demnitatea altora, mai ales dacă sunt lipsite de orice mesaj inteligibil și nu conțin altceva decât imagini dezgustătoare.

Nimeni nu se poate prevala de faptul că este artist spre a se sustrage răspunderii pentru insultarea altora. Instanțele austriece interne au apreciat în mod corect faptul că protejarea drepturilor altor persoane justifică ingerința în libertatea de expresie.

Opinia dizidentă conjunctă a judecătorilor Spielmann și Jebens a contestat încălcarea art. 10 al Convenției, pe considerentul că pictura lui Otto Mühl nu merită protecția acestui articol, întrucât interferează în mod excesiv cu drepturile altora. Natura excesivă a tabloului reiese din încălcarea demnității altora, iar demnitatea este o valoare care este inclusă în protecția „drepturilor altora”. Conceptul demnității prevalează în întreaga Convenție europeană a drepturilor omului, chiar dacă textul acesteia nu o menționează în mod expres. În jurisprudența sa, Curtea a statuat în repetate rânduri că esența Convenției este demnitatea și libertatea umană.

Conceptul concret al demnității altora este esențial în dezbaterea cauzei privind portretizarea Dlui. Meischberger, de o manieră pe care acesta a simțit-o profund umilitoare și degradantă.

În 1987, într-o cauză similară privind caricaturi, Curtea Constituțională Federală Germană și-a fundamentat hotărârea pe considerentul respectului demnității umane. Caricatura reprezenta un cunoscut politician, redat ca un porc, în ipostază sexuală cu un alt porc îmbrăcat în robă. Curtea nu a acceptat apărarea editorului întemeiată pe libertatea de expresie, deși a acceptat calificarea caricaturii drept operă de artă. Fără a statua în termenii unei diferențieri între „superior”/„inferior” sau „bine”/„rău”, Curtea a decis că atunci când libertatea de expresie artistică intră în conflict cu demnitatea umană, ea trebuie să se subordoneze celei din urmă.

Demnitatea ființei umane trebuie respectată indiferent dacă o persoană este sau nu notorie.

În cauza privind portretizarea Dlui. Meischberger, motivele care au fundamentat hotărârea Curții sunt irelevante pentru că nu s-au axat pe respectul demnității umane.

Însuși faptul că fotografia Dlui. Meischberger a fost inclusă în pictură fără consimțământul acestuia reprezintă o chestiune problematică în termenii Convenției, întrucât dreptul unei persoane la propria imagine este inclus în art. 8 al Convenției, care protejează dreptul la viața privată.

* *
*

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a IV-a
Cauza *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF)*
c. Marea Britanie

Hotărârea din 25 ianuarie 2007

Art. 11 din Convenție – „Libertatea de întrunire și de asociere”

Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) este un sindicat care reprezintă în special interesele conducătorilor de trenuri din sistemul căilor ferate al Marii Britanii. Sindicatul a fost înființat în 1880 și are în jur de 18.000 de membri. Nu există însă vreo obligativitate a lucrătorilor de la căile ferate ori a conducătorilor de trenuri de a deveni membri ai ASLEF sau ai oricărui alt sindicat.

Regulamentul ASLEF prevede că obiectivele sindicatului sunt protejarea intereselor membrilor săi și ale domeniului de activitate specific acestora, dar și „sprijinirea avansării mișcării muncitorești generale către o societate socialistă” (Regula 3.1.vii) și „promovarea, dezvoltarea și implementarea unor politici pozitive privind egalitatea de tratament în cadrul (...) ASLEF, indiferent de sex, orientare sexuală, stare civilă, religie, credință, culoare, rasă sau origine etnică”. În 1978, Adunarea Generală a Delegaților ASLEF s-a declarat preocupată de ascensiunea activiștilor și a grupărilor fasciste și a recomandat Comitetului Executiv al sindicatului „să lupte energic pentru a demasca politicile odioase ale partidelor precum frontul Național”.

În februarie 2002, Dl. Lee, membru al Partidului Național Britanic (BNP), cunoscut anterior ca Frontul Național, a solicitat acordarea calității de membru ASLEF și a fost acceptat.

În aprilie 2002 Dl. Lee a candidat pentru BNP la alegerile locale din Bexley. În 17 aprilie 2002, un funcționar al sindicatului a trimis Secretariatului General un raport despre Dl. Lee, prin care informa că acesta era activist al Partidului Național Britanic, că a împărțit manifeste anti-islamice deghizat în preot, că a candidat în 1998 în Newham pentru PNB. Raportul conținea un articol semnat de Dl. Lee în revista Partidului Național Britanic și un fax provenind de la Consiliul din Bexley pentru Egalitate Rasială care afirma că Dl. Lee a hărțuit în mod grav pamfletarii Ligii Anti-Naziste, prin gesturi extreme care au fost comunicate poliției.

La 19 aprilie 2002, Comitetul Executiv al ASLEF a votat în unanimitate excluderea Dlui. Lee din sindicat. Acesta a fost anunțat că statutul său de membru al Partidului Național Britanic este incompatibil cu cel de membru ASLEF, că manifestările lui sunt contrare obiectivelor sindicatului și discreditante pentru ASLEF. Contestația Dlui. Lee a fost respinsă de către comisia sindicatului.

În mai 2002, Adunarea Generală a Delegaților ASLEF a modificat Regulamentul sindicatului, în sensul precizării exprese a refuzului de a acorda calitatea de membru oricărei persoane care face parte, susține sau simpatizează cu vreo organizație contrară obiectivelor sindicatului, cum este organizația fascistă.

Între timp, Dl. Lee demarat *procedurile judiciare interne*. La 21 mai 2003, Tribunalul de Dreptul Muncii a constatat încălcarea de către ASLEF a secțiunii 174 din Actul 1992 privind Relațiile Sindicale și de Muncă. Acest text legislativ interzicea sindicatelor să excludă un membru pe unicul considerent că persoana

respectivă făcea parte dintr-un partid politic. ASLEF a atacat această hotărâre, iar instanța de apel a trimis cauza spre rejudecare, după ce a reținut, în prealabil, faptul că prevederile legislației naționale nu mai fac necesare invocarea art. 11 al Convenției Europene privind Protecția Drepturilor Omului sau trimerile la jurisprudența relevantă în această materie a Curții de la Strabourg. A doua hotărâre a Tribunalului de Dreptul Muncii a respins apărarea ASLEF și a reținut excluderea din sindicat a Dlui. Lee pe considerentul esențial privind calitatea de membru în Partidul Național Britanic. ASLEF nu a atacat această ultimă decizie. În consecință, sindicatul a fost obligat să-și încalce propriile reguli și să-i acorde din nou Dlui. Lee calitatea de membru.

ASLEF a formulat însă o *plângere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului*.

Legislația relevantă care a fost atașată contextului juridic al cauzei, nu s-a limitat la texte de drept intern, respectiv la prevederile secțiunii 174 din Actul 1992 privind Relațiile Sindicale și de Muncă. Ea include și trimeri la documente internaționale. Astfel, art. 2 al Convenției privind libertatea de asociere și protecția dreptului la organizare (Nr. 87), adoptată în 1948 în cadrul Organizației Mondiale a Muncii, consacră dreptul muncitorilor și al angajaților de a deveni membri ai organizațiilor sindicale, potrivit regulilor acestor organizații. De asemenea, art. 5 al Cartei Sociale Europene din 1961 prevede obligația statelor de a veghea ca legislația internă să nu împiedice sau să nu fie aplicată în sensul împiedicării libertății muncitorilor și a angajaților de a forma organizații pentru protecția intereselor proprii și de a participa la aceste organizații. Organismul de supraveghere al Cartei Sociale Europene din 1961 este Comitetul Experților Independenți. Acesta s-a pronunțat în repetate rânduri asupra secțiunii 174 din Actul 1992 privind Relațiile Sindicale și de Muncă și a precizat, în concluziile sale, că prevederile secțiunii 174 depășesc limitele necesare pentru protecția dreptului de a participa într-o organizație sindicală. Ca atare, Comitetul European al Drepturilor Sociale din Consiliul Europei a stabilit că legislația Marii Britanii încalcă prevederile art. 5 din Cartă întrucât impune restricții excesive dreptului sindicatelor de a-și fixa propriile reguli și condiții pentru dobândirea calității de membru.

Guvernul Marii Britanii a formulat *obiecții preliminare împotriva plângerii* și a solicitat respingerea acesteia pe considerentul că petenta nu a epuizat căile interne de atac. Guvernul a susținut, pe de o parte, că ASLEF a acceptat ignorarea de către instanța de apel a art. 11 din Convenție, iar această renunțare la un temei juridic echivalează cu neepuizarea căilor interne de atac. Pe de altă parte, Guvernul a arătat că ASLEF nu a atacat hotărârea instanței de apel ca urmare a faptului că aceasta a ignorat invocarea art. 11 din Convenție. Faptul că hotărârea era favorabilă petentei nu împiedica atacarea ei, întrucât acest gest este admisibil „în circumstanțe excepționale”.

Curtea a reiterat importanța epuizării căilor interne de atac, dar a subliniat faptul că acestea trebuie să fie suficient definite, atât în teorie cât și în practică, pentru că altfel își pierd accesibilitatea și efectivitatea.

Referitor la cauza prezentată, Curtea a arătat că ASLEF a invocat în fața instanței de apel dispozițiile art. 11 din Convenție și că nu se poate reține renunțarea petentei la acest temei juridic. Dimpotrivă, instanța de apel este cea care a apreciat irelevantă

aplicarea art. 11. Faptul că aceste prevederi nu au fost luate în considerare nu permite concluzia că petenta nu a epuizat căile interne de atac.

În ceea ce privește neexercitarea căii de atac împotriva hotărârii pronunțate de instanța de apel, Curtea a arătat că această decizie era favorabilă petentei, iar căile de atac se exercită împotriva dispozitivului hotărârii și nu împotriva motivelor sau a considerentelor ei. În plus, nu există nici un indiciu că această cauză ar cădea sub incidența circumstanțelor excepționale care fac admisibilă o cale de atac îndreptată împotriva unei hotărâri favorabile.

ASLEF nu a atacat cea de-a doua hotărâre a primei instanțe, pronunțată după trimiterea cu rejudecare, iar Guvernul nu a invocat acest aspect. De altfel, instanța de apel se pronunțase deja. Ca atare, Curtea a apreciat că nu se poate reține neepuizarea căilor interne de atac și, întrucât nu există alte cauze de inadmisibilitate, plângerea urmează a fi soluționată.

În ceea ce privește *fondul cauzei*, argumentele au fost, desigur, împărțite.

Guvernul Marii Britanii a admis faptul că prevederile secțiunii 174 din Actul 1992 privind Relațiile Sindicale și de Muncă implică o ingerință în drepturile protejate de art. 11 §1 al Convenției. Totuși, a susținut că restricțiile privind calitatea de membru al unui partid politic sunt necesare și proporționale întrucât opun drepturilor membrilor sindicali dreptul de liberă exprimare și asociere. Aceste ultime drepturi sunt necesare într-o societate democratică și ar fi afectate de excluderea dintr-o organizație sindicală.

Secțiunea 174 impune doar o restricție limitată, referitoare la excluderea celor cu orientări politice contrare obiectivelor sindicatului. Organizației îi rămâne însă o posibilitate largă de înlăturare a membrilor sau a potențialilor săi membri, pe considerentul activităților politice ale acestora. Eroarea aparține exclusiv petentei pentru că a ales o justificare problematică a excluderii Dlui. Lee, deși comportamentul acestuia oferea suficiente motive pentru o înlăturare legală, fără vreo legătură cu calitatea sa de membru al Partidului Național Britanic.

Guvernul a mai subliniat că organizațiile sindicale au un statut special, care le deosebește de alte asocieri voluntare. Ele joacă un rol important și exercită o influență directă asupra unor chestiuni precum salariile, concediile și alte aspecte ale raporturilor de muncă. Ca atare, este justificat gestul statului de a impune anumite limite dreptului petentei de a acorda sau de a retrage beneficiile considerabile care derivă din calitatea de membru sindical.

ASLEF a contestat justificarea ingerinței în dreptul său de a stabili componența organizației sindicale. Petenta a susținut că excluderea Dlui. Lee nu a afectat dreptul acestuia de a-și exprima opiniile politice. Deci nu există o încălcare a dreptului său la liberă exprimare. În plus, Dl. Lee nu a pretins niciodată că ar fi suferit vreun prejudiciu ca urmare a excluderii sale.

ASLEF a precizat că art. 10 al Convenției nu protejează încălcarea drepturilor și libertăților altora. Organizația sindicală se opune discriminării rasiale și este îndreptățită să se disocieze de persoanele cu orientări fasciste sau de extremă dreaptă. Obligația sa la recunoașterea calității de membru a Dlui. Lee i-a încălcat acest drept.

Petenta a arătat că în situația dată, legislația națională a nesocotit libertatea de asociere și a considerat necesară o apreciere a proporționalității acestei ingerințe.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reafirmat principiile generale atașate prevederilor art. 11 din Convenție.

Scopul art. 11 este protejarea persoanei împotriva ingerinței arbitrare a autorităților publice în exercițiul drepturilor prevăzute. Dreptul de organizare sindicală este o fațetă aparte a libertății de asociere, iar ingerința statului nu este permisă decât în condițiile descrise de art. 11 §2 din Convenție. Libertățile pe care le implică acest drept, inclusiv stabilirea unui regulament propriu, sunt recunoscute în mod explicit de art. 3 și 5 din Convenția Nr. 87 a Organizației Mondiale a Muncii, ale cărei prevederi au fost luate în considerare de jurisprudența Curții.

Un muncitor sau un angajat este îndreptățit să aleagă dacă participă la o asociere sindicală, fără a se expune la vreo sancțiune subsecventă opțiunii sale. În același fel, o organizație sindicală trebuie să fie liberă să își aleagă membrii. Articolul 11 nu poate fi interpretat în sensul obligării la admiterea oricărui candidat la statutul de membru. Când sindicatele sunt formate din persoane care împărtășesc anumite valori sau idealuri și urmăresc țeluri comune, absența unui control al componenței lor ar fi contrară înseși libertății efective de asociere. Dreptul de a participa la o asociere sindicală nu este independent de regulamentul acesteia. Exercițiul dreptului protejat de art. 11 al Convenției presupune libertatea organizației sindicale de a decide, potrivit regulamentului propriu, admiterea sau excluderea membrilor săi.

Asemenea premise sunt deplin justificate în cazul asociațiilor sindicale care sunt entități private și independente. Când, prin originea fondurilor sau prin îndeplinirea unor servicii publice, sindicatele sunt destinate să sprijine statul, aprecierile pot fi puțin diferite. Atunci când statul intervine în probleme interne ale sindicatelor, ingerința trebuie să răspundă însă exigențelor art. 11 §2, respectiv ea trebuie să fie „prevăzută de lege” și „necesară într-o societate democratică”. Curtea a subliniat că în acest context, caracterul „necesar” nu echivalează cu „util” sau „oportun”. De asemenea, cu toate că interesele individuale sunt subordonate uneori celor colective, democrația nu înseamnă că opiniile majorității prevalează întotdeauna. Trebuie căutat un echilibru care să asigure minorităților un tratament corect și adecvat și să evite orice abuz al unei poziții dominante.

Pentru ca dreptul de a participa la o asociere să fie unul efectiv, statul trebuie să protejeze indivizii împotriva oricărui abuz de poziție dominantă din partea organizațiilor sindicale. Un asemenea abuz ar putea interveni atunci când retragerea calității de membru este contrară regulamentului sindical, când regulamentul este absolut nerezonabil ori arbitrar sau când consecințele excluderii sunt excesiv de împovărătoare.

Orice restricție a unui drept ocrotit de Convenție trebuie să fie legitimă și proporțională scopului urmărit, iar atunci când drepturile protejate sunt concurente, statul trebuie să găsească un echilibru adecvat și corect al acestora. În acest ultim caz, marja de apreciere a statului rămâne însă redusă.

În ceea ce privește cauza prezentată, Curtea a subliniat că existența și legalitatea ingerinței în dreptul la liberă asociere a petentei nu au fost contestate. În consecință, problema esențială rămâne aceea de a stabili dacă această ingerință a creat un echilibru just între drepturile Dlui. Lee și cele ale organizației sindicale ASLEF.

Curtea nu s-a arătat convinsă de faptul că excluderea Dlui. Lee i-a afectat acestuia, în mod semnificativ, exercițiul libertății de expresie. Cu excepția pierderii calității de membru sindical, Dl. Lee nu a suferit nici un prejudiciu.

Curtea a luat în considerare faptul că statutul de membru al unei organizații sindicale este adesea privit ca o garanție fundamentală a muncitorilor împotriva abuzurilor angajatorilor și că orice muncitor ar trebui să poată participa la o asemenea organizație. Totuși, petenta a arătat că este reprezentanta tuturor muncitorilor în cadrul negocierilor colective, astfel încât nu există pericolul ca Dl. Lee să nu fie protejat împotriva acțiunilor nelegale sau arbitrare ale angajatorului său.

Tradițional, organizațiile sindicale din Marea Britanie și de oriunde în Europa au fost, și într-o oarecare măsură încă mai sunt, afiliate mișcărilor sau partidelor politice, în special celor de stânga. Deși nu sunt entități dedicate în mod exclusiv orientărilor politice sau bunăstării membrilor lor, sindicatele sunt adesea organizații ideologice, puternic ancorate în politic și social.

Curtea a reținut că nu există nici un indiciu care să confirme faptul că ASLEF avea îndatoriri publice sau că beneficia de fonduri guvernamentale, astfel încât să i se poată pretinde în mod rezonabil să răspundă anumitor scopuri.

Referitor la motivarea excluderii din sindicat a Dlui. Lee, Curtea a apreciat că nu este rezonabil să se pretindă petentei un pretext întemeiat exclusiv pe comportamentul acestuia, din moment ce comportamentul său a fost determinat tocmai de aderența la Partidul Național Britanic.

În absența vreunui prejudiciu care să fi fost suferit de Dl. Lee și în absența oricărui comportament abuziv sau nerezonabil al petentei, Curtea a apreciat că dreptul ASLEF de a-și alege în mod liber proprii membri prevalează dreptului la liberă exprimare a Dlui. Lee. Ingerința statului în dreptul protejat de art. 11 nu a respectat exigența justului echilibru.

Curtea a statuat în unanimitate *încălcarea* de către Marea Britanie a *art. 11 din Convenție*.

* *
*

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Vechea Secție a II-a

Cauza *Intersplav c. Ucraina*

Hotărârea din 9 ianuarie 2007

Art. 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției – „Protecția proprietății”

„Intersplav” este o societate colectivă cu sediul în orașul Sverdlovsk, regiunea Lugansk, Ucraina. Aceasta manufacturează bunuri folosind metal reciclat, achiziționat în Ucraina. Taxa pe valoare adăugată (TVA) a metalului utilizat este de 20%. Cea mai mare parte a producției societății este exportată cu TVA nul. În consecință, societatea este îndreptățită la restituirea TVA-ului inclus în prețul metalului. Conform legislației interne privind taxa pe valoare adăugată, o asemenea restituire trebuie făcută în termen de o lună de la data la care solicitantul predă autorităților financiare locale calculele relevante. Întârzierea restituirii determină plata unor despăgubiri. Atât restituirea cât și plata eventualelor despăgubiri se achită de către Trezoreria de Stat

pe baza aprobărilor acordate de autoritățile financiare competente sau de instanțele judecătorești.

Din aprilie 1998, societății i-a fost refuzată în mod sistematic restituirea TVA-ului, ca urmare a faptului că administrația financiară a orașului Sverdlovsk nu a confirmat sumele solicitate. Din același motiv, societatea nu a putut primi nici despăgubirile cuvenite pentru întârzierea restituirii TVA-ului. Începând din 1998, societatea a formulat plângeri cu privire la această situație, adresate Administrației Financiare Regionale și Administrației Financiare de Stat. Aceste autorități au recunoscut existența unor datorii ale statului către societate, dar nu au constatat nimic ilegal în activitatea Administrației Financiare a orașului Sverdlovsk. Societatea a formulat totodată plângeri, fără succes, la Procuratura Sverdlovsk și la Biroul Procurorului General.

Derularea activității comerciale s-a lovit de obstacole suplimentare, determinate de noi prevederi legislative discriminatorii, de controale ale transportului, sau acțiuni în justiție pentru calomnie, formulate împotriva angajaților săi de către Administrația Financiară.

Începând cu anul 1998, societatea a introdus la Tribunalul Comercial Lugansk, peste 140 de acțiuni împotriva Administrației Financiare a orașului Sverdlovsk și împotriva Departamentului Trezoreriei de Stat. Între 1999 și 2000, instanța a dat câștig de cauză societății și a obligat administrația financiară să confirme sumele datorate acesteia cu titlu de despăgubiri.

În perioada 2001-2003, societatea a cerut instanței să acorde ea însăși, în mod direct, sumele care reprezintă restituirea TVA-ului și despăgubirile. Administrația Financiară a contestat competența instanței de a rambursa TVA-ul, iar Trezoreria de Stat a invocat imposibilitatea oricărei restituiri de TVA, în absența unei confirmări prealabile a sumei solicitate. Instanța s-a pronunțat însă din nou în favoarea societății, a acordat sumele cerute și a confirmat dreptul acesteia la despăgubiri.

Hotărârile judecătorești pronunțate între 1999 și 2002 au fost puse în executare. Ulterior Administrația Financiară a susținut că sentințele nu sunt executorii, ci impun confirmarea prealabilă a sumelor acordate. Societatea a formulat o nouă acțiune în justiție împotriva autorităților financiare, pentru refuzul lor de a pune în executare hotărârile judecătorești pronunțate în intervalul martie 2004 – februarie 2004. Tribunalul Comercial Lugansk a dispus executarea sentințelor respinse.

La 18 iunie 2004 cuantumul creanței datorate de către stat și confirmată de instanțele judecătorești se ridică la 4.119.250 Euro.

Societatea „Intersplav” a formulat o *plângere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului*, susținând că practica statului de a refuza în mod neîntemeiat confirmarea dreptului la restituirea TVA-ului reprezintă o ingerință disproporționată și prejudiciabilă în dreptul protejat de art. 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției.

Curtea a analizat mai întâi dacă în cauză se poate vorbi de *existența unui bun* și, implicit, al unui drept protejat de Convenție.

Guvernul a susținut că îndreptățirea petentei la restituirea TVA-ului este condiționată de confirmarea sumelor aferente și că abia ulterior acestei confirmări se poate vorbi de dobândirea unui bun sau de așteptarea legitimă de a-l dobândi, în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției.

Societatea a precizat însă că hotărârile judecătorești pronunțate în favoarea sa indică faptul că încălcarea dreptului său la restituirea TVA-ului s-a produs anterior formulării acțiunilor în justiție. Aceasta demonstrează că dreptul său la restituirea TVA-ului a existat și anterior pronunțării hotărârilor judecătorești, fiind protejat de art. 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției.

Curtea a arătat că noțiunea de „bun”, în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției, este independent de semnificația atribuită prin legislația internă. În opinia Curții disputa pe care o implică această cauză nu privește cuantumul sumelor pretinse, ci existența unei îndreptățiri a petentei la restituirea TVA-ului și a despăgubirilor. În această privință, societatea „Intersplav” s-a așteptat în mod rezonabil la acordarea sumelor solicitate, întrucât a îndeplinit criteriile cerute de lege în acest sens. Din materialele prezentate Curții nu reiese că autoritățile financiare au contestat cuantumul sumelor datorate petentei. Ele au refuzat doar să confirme acordarea acestora, fără un motiv evident, invocând în mod eronat lipsa de competență în problema restituirii.

Pe aceste considerente, Curtea a apreciat că societatea petentă are un drept protejat de art. 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției.

Nici părțile și nici Curtea nu au contestat faptul că *întârzierile în restituirea TVA-ului reprezintă o ingerință* în dreptul petentei de a se bucura în mod liber de bunurile sale.

Cu privire la *justificarea ingerinței*, Guvernul a susținut existența a numeroase abuzuri în sistemul de restituire a TVA-ului. Aceste circumstanțe excepționale au impus măsuri de protecție a intereselor economice naționale. Atitudinea autorităților financiare față de petentă se justifică prin disproporția dintre taxele achitate de către aceasta și cuantumul TVA-ului a cărui rambursare a fost solicitată. Această disproporție a creat suspiciunea că petenta folosea societăți fictive pentru aprovizionarea cu metal reciclat. Potrivit Guvernului, asemenea societăți fictive au fost într-adevăr descoperite de către autorități. În consecință, Guvernul a apreciat că ingerința statului a fost proporțională scopului urmărit și a fixat un just echilibru între interesul petentei și interesul public.

Societatea „Intersplav” a susținut că și-a plătit în mod legal taxele datorate statului, iar acest lucru a fost verificat în repetate rânduri de către autorități. Controalele efectuate nu au evidențiat vreo neregularitate pe baza căreia să i se poată refuza dreptul la restituirea TVA-ului și la despăgubiri. Petenta a mai arătat că aspectele invocate de către Guvern indică tocmai funcționarea nesatisfăcătoare a instituțiilor financiare și că „Intersplav” nu poate fi ținută responsabilă pentru comportamentul altor societăți.

Curtea a reafirmat dreptul statului de a stabili interesul public și de a implementa politici economice și sociale. Totuși această apreciere este limitată și exercițiul ei este supus evaluării de către instituțiile Convenției. Curtea a admis dreptul statului de a aplica măsuri adecvate atunci când, într-o situație concretă, constată săvârșirea unui abuz în sistemul de rambursare a TVA-ului. Dar în absența oricărei dovezi care să indice participarea petentei la asemenea practici abuzive, este inacceptabil argumentul Guvernului privind situația generală creată de restituirea taxei pe valoare adăugată. Curtea a arătat că începând din 1998, autoritățile financiare au refuzat confirmarea sumelor datorate petentei, fără a le contesta însă cuantumul. Această

atitudine a împiedicat recuperarea sumelor solicitate și a creat o situație de incertitudine cronică. Mai mult chiar, ea a forțat reclamantul să formuleze în mod repetat pretenții identice în fața instanțelor judecătorești. În opinia Curții introducerea unor asemenea acțiuni ar fi fost rezonabilă într-unul sau în câteva cazuri. Totuși, autoritățile au continuat să întârzie rambursarea TVA-ului chiar și după pronunțarea unor hotărâri judecătorești favorabile societății „Intersplav”, iar acest lucru a impus petentei cheltuieli excesive.

În consecință, Curtea a considerat că ingerința în dreptul de proprietate al petentei nu a respectat principiul proporționalității. Permanentele întârzieri în rambursarea TVA-ului și acordarea despăgubirilor, asociate cu incertitudinea creată vizavi de momentul acordării acestor sume și cu lipsa unei posibilități reale de a pune capăt acestei practici administrative răstoarnă justul echilibru dintre cerințele interesului public și protecția dreptului de proprietate.

Curtea a statuat în unanimitate faptul că *art. 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției a fost încălcat*.

Solicitarea petentei de a i se acorda *daune materiale* a fost admisă de către Curte.

Cu titlu de *daune morale*, societatea „Intersplav” a cerut suma simbolică de 1 Euro. Curtea a apreciat însă că în această cauză nu este necesară acordarea unei asemenea despăgubiri. În circumstanțele concrete descrise, cea mai potrivită formă de reparație ar fi eliminarea practicii administrative de a întârzia rambursarea TVA-ului, care încalcă dreptul protejat de art. 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției.